

Борис Гузь

Масони Велички з Полтавщини

Після ліквідації Гетьманщини Катериною II частина козацької старшини отримала дворянство і стала шукати своє місце в Російській імперії. Її окремі представники, завдяки власним талантам та здібностям, вдало вписалися в імперську адміністративно-бюрократичну систему, досягнувши високих державних посад та чинів. Поміж них був виходець із Полтавщини Павло Єлисейович Величко, який зробив вдалу кар'єру на ниві митної служби. В кінці 1810-х років він обіймав посаду начальника Оренбурзького митного округу і мав чин колезького радника, що відповідало військовому чину полковника. Але, на відміну від більшості чиновників – вихідців з України, він ще був і масоном та керував таємною масонською організацією в Оренбурзі. Його прізвище можна знайти в публікаціях з історії російського масонства.

Масонство було засновано ще в Московській державі царем московським Петром Олексійовичем разом із впровадженням у себе на батьківщині європейських звичаїв. Сталося це у 1698 році після повернення монарха з Великого посольства до Європи, хоча й пишуть, що це лише легенда.

Надалі масонські організації в Російській імперії переживали різні періоди, які включали повальне захоплення формальними обрядами класичного європейського масонства, розквіт російського масонства в епоху правління Катерини II, перехід масонських лож до занять благодійністю, народною освітою та просвітою, а потім і до спроб втручання в політику держави.

Указом Катерини II від 1 серпня 1792 року масонство у Російській імперії було фактично заборонено. Причинами заборони стали підозри щодо підготовки державного перевороту, а також побоювання, що масони можуть стати організаторами революційних подій, аналогічних Великій Французькій революції 1789 року.

За Олександра I, який вступив на престол 15 вересня 1801 року, масони відновили свою діяльність, скориставшись прихильним ставленням монарха. У початковому періоді його правління масонами стали багато відомих персон, зокрема, О. С. Грибоедов, М. М. Карамзін, О. Б. Куракін, М. І. Кутузов, І. П. Мартос, О. С. Пушкін, М. М. Сперанський, П. Я. Чаадаєв. Та й сам Олександр I також входив у масонську ложу.

Але в 1822 році імператор повторно заборонив масонство через прояви в його середовищі опозиційних настроїв, а також через побоювання повторення в імперії революційних подій в Італії, де осередки італійських карбонаріїв будувалися за подобою масонських лож.

Саме до періоду правління Олександра I і належить масонська діяльність Павла Єлисейовича Величка. Ця діяльність, як і його державна служба, досить детально висвітлені в публікаціях низки дослідників, хоча в частині з них є суттєві помилки, як за датами подій, так і в описі та трактуванні окремих епізодів. Тому довелося працювати над усуненням «вузьких місць» у біографії Павла Величка. З цією метою вивчалися метричні книги, адрес-календарі, списки чиновників та інші історичні документи того періоду, а також уже опубліковані праці дослідників його біографії.

Неясні місця біографії починаються з початкового періоду життя та діяльності Павла Величка. В опублікованій біографії, відомості з якої наводить більшість дослідників, зазначено, що він народився 1757 року в Полтаві, з 1769 року розпочав службу в Гадяцькій полковій канцелярії, в 1774 році – сотенний отаман, в 1780 році – військовий товариш. Звідки взято ці відомості, встановити не вдалося.

Сам факт народження Павла Величка в Полтаві викликає певні сумніви – це місто було центром Полтавського полку, а Павло Величко служив у Гадяцькому полку. У списках

Полтавського полку та у Сповідних відомостях церков Полтавської протопопії за XVIII століття жодної інформації про нього, чи його рід, знайти не вдалося. Відомості є у Сповідних відомостях Петропавловської церкви містечка Гадяч (Гадяцька протопопія). У 1782–1784 роках Павло Єлисейович та його молодший брат Афанасій, обидва неодружені, проживали в домі свого дядька, вакансового сотника (з 14.05.1772) Іоанна Петровича Мокрієвича (1742–?). Швидше за все, Павло Величко народився у Гадячі, або у містечку чи селі однієї із сотень Гадяцького полку.

Немає повної ясності і з датою народження – в «Оренбурзькій біографічній енциклопедії» вказано 1750 рік, а згідно зі Сповідними відомостями Павло Величко народився у 1761 або навіть у 1764 році, хоча тут явна помилка священника, який вніс записи.

У згаданих сповідках посаду Павла Величка не вказано, більше того, про нього взагалі немає жодної інформації ні у списках Гадяцького полку, ні в фундаментальних працях українських істориків В. В. Кривошеї та В. М. Заруби, де наводяться списки старшини всіх козацьких полків Гетьманщини. У Гадяцькому полку Павло Величко служив, але на яких посадах – достеменно невідомо. Стати сотенним отаманом у 17 років неможливо, швидше за все, дата народження неточна, тут 1750 рік буде більш відповідною датою.

Також пишуть, що Павло Величко брав участь у воєнних походах козацького війська. У російсько-турецьку війну 1768–1774 років командував 2-ї армії генерал-аншеф Петро Олександрович Румянцев (1725–1796) широко використовував військові формування з малоросійських та запорізьких козаків. Наказом Військової колегії від 7 листопада 1768 року П. О. Румянцеву була доручена реорганізація Малоросійського козачого війська з встановленою чисельністю в 12 тис. козаків з належним числом старшин, а наказом від 3 грудня 1768 року йому було підпорядковано Малоросійське військо у складі 6000 козаків «или сколько найдетца» До складу війська входив і Гадяцький полк під командуванням бригадира (1761) А. С. Крижановського (?–1772), тому участь Павла Величка в російсько-турецькій війні можна вважати доведеною.

У публікаціях Павла Величка характеризують як людину освічену та ерудовану, що підтверджується його діяльністю в Оренбурзі. Де саме він здобув освіту – немає відомостей, але в Гетьманщині малися такі можливості. Військову службу Павло Величко розпочинав у полковій канцелярії. Найчастіше канцеляристи спочатку закінчували середні духовні заклади – колеґіуми (Чернігівський, Переяславський, Новгород-Сіверський), звані в народі бурсами. А завершували освіту в Києво-Могилянській академії, система навчання там була ступінчастою, перший атестат про закінчену освіту видавався після завершення навчання в класі риторики. Можна було й одразу вступити до академії, розпочавши навчання з молодших класів. З атестатом про закінчення класу риторики студії у 18-20 років переходили до «світських» справ, включно з військовою службою.

Останньою віхою у ліквідації автономії Гетьманщини став Указ від 28 липня 1783 року про перетворення козацьких полків на карабінерні кавалерійські полки російської армії. Частина козацької старшини отримала армійські чини від прапорщиків і корнетів до прем'єр-майорів, що давало право на спадкове дворянство.

Павло Величко отримав чин поручика, але, на вимогу генерал-губернатора Малоросії П. О. Румянцева, який керував реорганізацією армії, у тому ж 1783 році вийшов у відставку, перейшовши на цивільну службу. Деякі дослідники пишуть, що і чин поручика Павло Величко отримав за сприяння П. О. Румянцева.

Першим місцем цивільної служби Павла Величка стала комісія з розгляду дворянства Чернігівського намісництва, де він служив секретарем. У намісництво, утворене 1781 року, входила і територія Гадяцького полку. Військовий чин поручика згідно з «Табелем про ранги» відповідав цивільному чину губернського секретаря (XII клас). За такого низького

початкового чину «новоспеченому» дворянину було складно зробити успішну кар'єру, тому Павло Величко почав шукати інші можливості кар'єрного зростання.

Такі можливості мались на ще неосвоєних територіях Російської імперії, де відчувалася гостра нестача чиновницьких кадрів. Павло Величко виїхав у Коливанське намісництво (губернію), утворену 1783 року на південному сході Західного Сибіру. Центром губернії був Бердський острог, перейменований на місто Коливань (нині місто Бердськ Новосибірської області). Там він служив спочатку секретарем, а з 1789 року – прокурором Губернського магістрату палати Цивільного суду. Згідно з адрес-календарями, до 1793 року записаний у військовому чині поручика, а з 1794 року – у цивільному чині надвірного радника (VII клас). Останній запис в адрес-календарі датований 1796 роком, цього року губернія разом з адміністративним центром Коливань була скасована, а її територія розділена між Іркутською та Тобольською губерніями.

Павлу Величку довелося практично наново будувати свою чиновницьку кар'єру, розпочавши все «з чистого аркуша», від попередньої служби у нього залишився лише чин надвірного радника. Він переїхав до Астрахані, де служив його молодший брат Афанасій, і влаштувався на службу до Астраханської портової митниці рядовим наглядачем (цолнером). Потім був переведений наглядачем в Оренбурзьку митницю, а з 1805 року записаний в адрес-календарях вже як директор Оренбурзької митниці (у записах за попередні роки митниця не вказана).

Оренбург був заснований на землях Молодшого жуза (ханства) після його приєднання до Російської імперії в 1731 році на прохання казахського хана Абулхайра. Це було прикордонне місто, яке входило до лінії фортець, що охороняли південно-східний кордон Російської імперії. Далі знаходилися держави Середньої Азії (Туркестану) – Хівінське та Кокандське ханства і Бухарський емірат. Оренбург був важливим центром торгівлі з азіатськими державами, тут був Міновий двір, куди для обміну товарів приходили з Бухари, Коканда, Самарканда, Ташкента, Хіви, Хорезма та інших місць Туркестану великі купецькі каравани. Для контролю за торговими потоками в Оренбурзі діяла митниця, яка на той період підпорядковувалась військовому губернатору Оренбурга.

На посаді директора митниці Павло Величко пізнав усі тонкощі своєї справи та поступово став одним із найкращих знавців держав Середньої Азії, Ірану, Індії та Афганістану. Він доклав чимало зусиль для інтенсифікації торгівлі зі Сходом, зокрема спільно з губернатором, князем Г. С. Волконським (1742–1824), розробив проект створення Російсько-Азіатської компанії по торгівлі з державами Середньої Азії та Індією. Проект був опрацьований дуже ретельно, на початковому етапі передбачалося у 1808–1810 роках відправити торговий караван під охороною військових до Хіви та Бухари, який мав очолити сам Величко. Експедиція не відбулася, як пишуть, через поновлення війни Росії з Туреччиною.

В 1806 році Павла Величка перевели в Таганрог Катеринославської губернії для надання допомоги в організації митної служби. Там він увійшов до складу Будівельного комітету, заснованого 10 червня 1806 року за клопотанням таганрозького градоначальника, барона Балтазара Кампенгаузена (1772–1823). Будівельний комітет регулював усі питання, пов'язані з будівництвом міста, в державі було лише кілька таких комітетів. Павло Величко очолив портову митницю, налагодив її роботу і через 7 місяців повернувся до Оренбурга.

У 1817 році став начальником Оренбурзького митного округу, утвореного на підставі Митного статуту з азіатської торгівлі (затверджений 30 травня 1817 року імператором Олександром I). З 1809 року записаний в адрес-календарях у чині колезького радника (VI клас).

За особливі успіхи щодо запобігання контрабанді був наділений земельними угіддями в Уфімському та Мензелінському повітах у 3000 десятин незаселених земель. За сприяння в

облаштуванні Оренбурзької оборонної лінії був нагороджений цінним подарунком від імператора – діамантовим перстнем. Також був кавалером орденів Святої Анни 2 ст. та Святого Володимира 4 ст.

Успішна служба Павла Величка на державній ниві приховувала інший, мало кому відомий в Оренбурзі бік його діяльності – він очолював таємну організацію, пов'язану з Московським новіковським товариством («Дружеским обществом»). Це товариство було створене при Московському університеті за ініціативою професорів І. Г. Шварца та М. І. Новікова, які були масонами.

Масонський гурток виник в Оренбурзі у 1813 або 1816 році і спочатку ніяких політичних цілей перед собою не ставив. Сам Величко був посвячений у масони в 1815 році, він входив до престижної ложі «Избранного Михаила» (Санкт-Петербург) і мав 3-й градус посвяти. Спочатку члени гуртка обмежувалися проведенням таємничих масонських обрядів та обговоренням різноманітних проблем російського суспільства, радіючи власній причетності до великого всесвітнього співтовариства вільнодумців.

Величко мав широкі зв'язки в Оренбурзі і міг залучати до організації мислячих та надійних людей, а такі були у чиновницькому й офіцерському середовищах.

Організація об'єднувала однодумців, які ставили за мету процвітання своєї держави і просвітництво людей, що живуть у ній. Поступово вони перейшли від мирного просвітництва до визнання необхідності державної перебудови.

Пишуть, що масонська організація в Оренбурзі була пов'язана з першою організацією декабристів – «Союзом спасения», яка виникла в 1816 році. Документального підтвердження цієї інформації немає, оскільки весь архів оренбурзького товариства було знищено, є лише непрямі свідчення. Масонська організація в Оренбурзі перетворилася на одне з відгалужень руху декабристів вже після смерті Павла Величка, яка сталася в березні 1821 року. Але окремі дослідники пишуть, що він особисто схвалив створення такої організації в 1820 році. «Оренбургское тайное общество», яке сформувалось в 1822 році, було розгромлене в 1827 році, а його учасники відправилися в сибірське заслання.

І трохи про молодшого брата Павла Величка – Афанасія. Згідно відомостям з Російського державного історичного архіву (РДІА) він народився 1760 року (за Сповідними відомостями – 1763 року). Його біографія подібна до біографії старшого брата: служив у Гадяцькому полку, потім у російській армії, звідки звільнився в чині підпоручика. Кар'єру чиновника розпочав у Кавказькому намісництві, утвореному 1785 року. З 1790 року адміністративним центром намісництва було місто Астрахань, а у 1796 році намісництво перейменували в Астраханську губернію.

Згідно з адрес-календарями, Афанасій Величко з 1790 року служив у Астрахані радником у палаті цивільного суду, до 1796 року записаний у чині підпоручика. В адрес-календарях за 1802–1803 роки записаний у Казенній палаті Астраханської губернії в чині колезького асесора (VIII клас). У документах РДІА на 1800–1801 роки дещо інша інформація: надвірний радник, асесор 2-го департаменту Астраханської палати суду та розправи. Після 1803 року в адрес-календарях не згадується.

Син Павла Величка Олександр також був масоном. Він народився в 1793 році (за іншими даними в 1792 році) в Коливані, а дитячі роки провів в Оренбурзі. Олександр Величко здобув домашню освіту, його учителем був Григорій Степанович Вінський (1752–1818), який проживав у їх сім'ї.

Григорій Вінський являвся земляком Павла Величка, народився він на Чернігівщині у містечку Почеп Стародубського полку. Закінчив Чернігівський колегіум та клас риторики Києво-Могилянської академії, окремо опанував латинську та французьку мови. У віці 18 років за розпорядженням генерал-фельдмаршала П. О. Румянцева був зарахований до

Ізмайловського полку рядовим, вів розгульний спосіб життя і через 3 роки потрапив у боргову тюрму, де провів один рік. У 1775 році став підпоручиком, але служити далі не став, вийшов у відставку, пишуть, що вимушено. Приїхавши до Санкт-Петербурга для пошуку місця цивільної служби, опинився замішаним у справі про підробку документів з метою розкрадання казенних грошей. Причетність Г. Вінського до цієї справи була сумнівною, проте йому згадали колишні гріхи, позбавили дворянства, чину і заслали в Оренбург.

І про навчання Олександра Величка. У деяких публікаціях пишуть, що він навчався у Харківському університеті, а згодом у Шляхетному пансіоні Московського університету. Без атестата про середню освіту вступити до університету було неможливо, тому факт навчання Величка в Харківському університеті, скажімо так, дуже сумнівний.

Для здобуття середньої освіти Олександр Величко 22 вересня 1808 року вступив до Шляхетного пансіону при Московському університеті, хоча дехто й пише, що він одразу вступив до університету без атестату гімназії, завдяки ґрунтовній домашній освіті, забезпеченій зусиллями Г. Вінського.

Насправді все було трохи інакше. Термін навчання у Шляхетному пансіоні становив 6 років. Проте фактично цей термін визначався індивідуально і залежав від початкового рівня вступника. Суттєве скорочення терміну навчання для Олександра Величка, безумовно, було заслугою Г. Вінського, цей термін склав 3 місяці. 22 грудня 1808 року Олександрові дозволили відвідувати університетські лекції, що було передбачено правилами пансіону для вихованців старшого віку (16–20 років) за належного рівня знань. Таким чином він став студентом Московського університету, фактично залишаючись у підпорядкуванні у керівництва пансіону.

У 1810 році Олександр Величко згадується серед вихованців пансіону, а навчався він на фізико-математичному відділенні університету, за успіхи у навчанні був нагороджений золотою та двома срібними медалями. Мав закінчити навчання в 1812 році, проте війна з Наполеоном внесла свої корективи. Москва була захоплена французами, студенти та викладачі евакуювалися, а головний корпус університету та пансіон згоріли. Заняття відновилися 17 серпня 1813 року у тимчасових приміщеннях.

З обставинами закінчення Олександром Величком університету немає єдиної думки. Пишуть, що в 1814 році він завершив навчання з відзнакою, здобувши вчений ступінь кандидата університету. Для здобуття вченого ступеня необхідно було надати письмову наукову роботу на запропоновану тему, одержувачам цього ступеня присвоювався чин губернського секретаря.

А в книзі С. П. Шевирьова «История Императорского Московского университета», виданій 1855 року, Олександр Величко в 1815 році згаданий серед магістрів. Звідси й походить інформація, що він був магістром фізики та математики.

Магістратуру було введено для підготовки кадрів університетських викладачів, при отриманні вченого ступеня магістра присвоювався чин титулярного радника (IX клас). Здобуття цього ступеня вимагало складання магістерського іспиту з подальшою підготовкою та захистом дисертації. Тільки на підготовку до іспиту потрібно було в середньому 4 роки, хоча відомо про поодинокі випадки підготовки і навіть захисту дисертації за 1 рік.

Очевидно, С. П. Шевирьов, вказавши прізвища магістрів, мав на увазі претендентів на науковий ступінь (магістрантів), тобто «ищущих Магистерского достоинства» згідно Статуту університету 1804 року. Величко був серед «ищущих», можливо, навіть склав магістерський іспит, але дисертацію не захищав. У документі 1818 року він записаний як кандидат університету.

По закінченні університету Величко повернувся до Оренбурга, де розпочав кар'єру чиновника у канцелярії військового губернатора. Служба була нетривалою, незабаром він переїхав до Санкт-Петербурга і вступив на службу в Міністерство фінансів.

Пишуть, що Олександр Величко став масоном у період служби в Оренбурзі, і навіть вступив до масонської ложі «Избранного Михаила» разом із батьком. Безперечно, він брав участь у засіданнях Оренбурзького масонського гуртка, але масоном став пізніше, сталося це в Полтаві. У списку масонських лож Російської імперії записано: «Величко Александр Павлович, кандидат Московського університета, служачий в Министерстве финансов, ложа «Любови к Истине» (1818 – 1819, 3° – степень посвящения масона)».

Масонську ложу «Любовь к истине» заснував надвірний радник Михайло Миколайович Новіков (1777–1824), який служив у Полтаві в канцелярії малоросійського військового генерал-губернатора. М. Новіков перебував у ложі «Избранного Михаила» та в таємних організаціях «Орден русских рыцарей» і «Союз спасения», він же став керуючим майстром Полтавської ложі. Олександр Величко записаний у першому списку 1818 року, тоді до ложі увійшло 23 особи.

А в період засідань до складу ложі входили практично всі чиновники з оточення генерал-губернатора, керівники повітового дворянства, діячі культури та мистецтва, офіцери розквартированих полків. Основною темою розмов були можливі реформи Олександра I та їх наслідки для Полтавської губернії. Інформація про теми розмов дійшла до імператора, який запідозрив прояви сепаратизму, в 1822 році ложу було закрито, але жодних акцій щодо її членів не застосовувалось.

У наявних публікаціях відсутні відомості про обставини приїзду Величка до Полтави. Тоді це була тривала та стомлююча поїздка, що займала майже тиждень на поштових конях. Можна припустити, що Величко приїхав до Полтавської губернії для облаштування справ спадщини – на початку 1850-х років за ним був записаний маєток у селі Вельбівка біля Гадяча з десятком селян-кріпаків.

Подальша чиновницька кар'єра Олександра Величка була цілком успішною. З 1823 року він служив у Сибірському комітеті, очолюваному графом Михайлом Михайловичем Сперанським (1772–1839), на перших порах навіть проживав в його домі. Сибірський комітет був вищим законодавчим і розпорядчим органом Російської імперії у справах східних околиць держави, насамперед Сибіру. Комітет було створено 1821 року указом імператора Олександра I.

Службу починав у чині надвірного радника, у 1823–1826 роках служив чиновником для особливих доручень, був членом комісії зі складання законів, готував статистичні матеріали та ін. У 1827 році був направлений в Бобруйськ, де служив два роки керуючим справами Будівельного комітету. Згідно з адрес-календарями, у 1827 році вказаний у чині колезького радника, а у 1828 році – статського радника (V клас). Відомості суперечать «Табелю про ранги», оскільки для провадження в чин статського радника було встановлено термін служби у попередньому чині 4 роки. Можливо, мало місце дострокове присвоєння чергового чину за визначні заслуги.

Після повернення до Санкт-Петербурга служив керуючим справами канцелярії Сибірського комітету, в 1832 році отримав чин дійсного статського радника (IV клас), що відповідало військовому чину генерал-майора.

На початок служби в Сибірському комітеті відноситься спроба Величка зайнятися комерційною діяльністю. За відомостями на 1825 рік він записаний у списку акціонерів Російсько-Американської компанії. Це була одна з перших у Російській імперії організацій, побудованих на акціонерному принципі. Її співвласником могла стати будь-яка людина, яка купила акцію. Олександр Величку належало 10 акцій за початковою ціною близько 3000

рублів за акцію. Вкладення значної суми коштів виявилось ризикованим і не дало очікуваного прибутку. У період з 1822 по 1826 роки компанія взагалі припинила виплату дивідендів, що призвело до різкого падіння ціни акцій і відсутності попиту на них.

В 1838 році Сибірський комітет був закритий, далі Величка призначили членом Ради при Міністрі внутрішніх справ («Совет министра»). До Ради входили керівники департаментів міністерства, спеціально призначені імператором чиновники, а також глави релігійних конфесій (крім православної). Нагороджений орденами Святого Станіслава 1 ст. та Святої Анни 2 ст. з Імператорською Коронаю.

У 1846 році Величка відсторонили від служби за «неприличные званию поступки» і посадили до виправного закладу. Про причини таких згубних для Величка дій влади у наявних публікаціях немає єдиної думки. Пишуть, наприклад, що він був під підозрою у III відділення як таємний масон. Але ж відомо, що ніхто з членів ложі «Любовь к истине» не зазнавав політичних переслідувань.

Письменник Л. Большаков у книзі «Повести о поисках и обретениях» наводить рядки з «Записок сенатора К. Н. Лебедева»: «Зная Величко, я не сомневаюсь, что он мог дать повод к таким мерам: злой язык при оскорбленном самолюбии, дерзкие речи и праздная жизнь... все это могло привести к поступкам, неприличным его званию... Но на все есть порядок и форма. Он мог быть уволен и без публикации в газетах, он мог быть посажен в долговую тюрьму и без особого поведения...».

Таким чином, підставою для ув'язнення стали фінансові борги. Величко, не будучи особливо обтяженим державною службою, вів світське життя, як тоді й личило російському аристократу з вищого світу. Зокрема, з 1824 року він був членом Санкт-Петербурзького Англійського зібрання, а в 1829–1846 роках являвся його старшиною.

Англійський клуб був найбільш елітним та привілейованим клубом столиці. У 1817 році норму числа членів клубу було встановлено в 350 осіб. Стати рядовим членом клубу було дуже непросто, нові члени прискіпливо відбиралися, їх прийом проводився раз на рік. Кандидатів на вступ до клубу налічувалося до 1000 осіб, незважаючи на значний вступний внесок.

Бюджет Англійського клубу формувався із щорічних внесків, пожертв та відсотків від гри в карти. Клуб являвся великим неофіційним гральним домом, серед постійних гравців були відомі персони, наприклад, міністр фінансів О. А. Абаза, генерал від артилерії І. О. Сухозанет, сходознавець і мандрівник Є. П. Ковалевський, поет М. О. Некрасов та багато інших, грошовий обіг гральних столів був дуже значним.

Невідомо, чи були у Величка карткові борги, але перед звільненням з посади він мав фінансові проблеми. У 1844 році Величко здав під заставу приватним особам дві ділянки землі в Санкт-Петербурзькому повіті між дачею Лісного інституту і Старою Парголовською дорогою, але отриманої суми, очевидно, не вистачило для погашення боргів.

Якщо до боргів додати характеристики, висловлені сенатором К. Н. Лебедевим, «злой язык при оскорбленном самолюбии, дерзкие речи», інакше кажучи, зухвала поведінка, то все разом узятє і призвело до тяжких наслідків. Л. Большаков пише, що Олександра Величка було усунуто з посади і навіть ув'язнено за особистим наказом імператора Миколи I, який, до речі, його на цю посаду і призначив.

Через два роки Величко був звільнений і відправлений на пенсію, розмір якої був набагато меншим за належну йому суму з урахуванням чину та стажу служби 38 років.

Олександр Павлович Величко прожив ще 19 років і помер від тяжкої хвороби 4 травня 1867 року у своєму будинку на вул. Сергієвській. Похований на Смоленському православному цвинтарі Санкт-Петербурга.

І трохи про особисте життя Олександра Величка. Він одружився після 40 років, дружину звали Євдокія Олексіївна (?–1853). У сім'ї було п'ятеро дітей: сини Павло, Володимир та дочки Олександра, Марія, Катерина.

Олександра, яка народилася в 1839 році, померла у віці 3 роки. По Володимиру жодних записів у джерелах знайти не вдалося, є лише дата народження (13 березня 1842 року), можливо, також помер у дитинстві.

Павло Олександрович Величко (1835–?), чиновник, служив у Державному контролі, на 1868 рік – колезький секретар (чин X класу), дружина Олександра Миколаївна, дочка Любов (нар. 28 вересня 1868 року).

Марія Олександрівна Величко (1841–1908) померла в Швейцарії, похована на цвинтарі містечка Кларанс поблизу Монтре. У 1908 році вона була визнана недієздатною («разстройство умственных способностей»). Про особисте життя Марії немає відомостей крім запису про смерть, де вона вказана дружиною відставного штабс-капітана, але з дівочим прізвищем, що не зовсім зрозуміло.

Катерина Олександрівна Величко (?–бл. 1911), проживала в Санкт-Петербурзі на вул. Таврійській (Таврической), 17, незаміжня.

Таким чином, вивчення архівних документів, історичних джерел та публікацій дозволило суттєво розширити знання про Павла Єлисейовича Величка і його сина Олександра та усунути наявні прогалини і помилки в біографіях, хоча й залишилися неясні місця по окремих моментах.

Публікація спочатку замислювалася як окремий епізод діяльності масонів в Російській імперії, в яку помітний внесок зробили вихідці з української козацької старшини. Проте вивчення біографій показало, що масонство займало лише незначну частину багатогранної діяльності батька і сина Величків. В підсумку вийшла історія життя та діяльності двох відомих державних чиновників Російської імперії, які походили з козацької старшини Гетьманщини.